

УДК 159.9.072

DOI <https://doi.org/10.30970/2522-1876-2019-5-9>

ЧИННИКИ ВИБОРУ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Олеся Столярчук

*Київський університет імені Бориса Грінченка,
бульвар І. Шамо, 18/2, м. Київ, Україна, 02154,
e-mail: o.stoliarchuk@kubg.edu.ua*

Анна Вождай

*Київський університет імені Бориса Грінченка,
бульвар І. Шамо, 18/2, м. Київ, Україна, 02154,
e-mail: aivozh dai.il16@kubg.edu.ua*

Альона Дружиніна

*Київський університет імені Бориса Грінченка,
бульвар І. Шамо, 18/2, м. Київ, Україна, 02154,
e-mail: aydruzhy nina.il16@kubg.edu.ua*

Суспільство у наш час переживає епоху трансформацій, змінюються цінності, критерії вибору шлюбного партнера та їх пріоритетність. Цьому впливу піддаються і представники юнацького віку, які стоять на порозі реалізації власної шлюбно-родинної стратегії. Для оптимізації психологічної готовності юнацтва до побудови гармонійних шлюбно-родинних взаємин важливим є дослідження пріоритетності чинників, які є вагомими у виборі потенційного шлюбного партнера, та їх відмінності у гендерному аспекті.

У роботі висвітлено психологічні особливості вибору потенційного подружнього партнера представниками юнацького віку, який є сензитивним для формування шлюбно-родинних настанов і перших серйозних спроб побудувати гармонійні міжстатеві стосунки. Проаналізовано та викладено ключовий зміст низки вітчизняних і зарубіжних теорій вибору шлюбного партнера. Також у теоретичній частині дослідження проаналізовані останні публікації із заданої тематики. Надано аналіз авторського дослідження чинників, що впливають на формування вибору потенційного шлюбного партнера. Серед цих чинників виділено такі як зовнішність, вік, риси характеру, сумісні життєві орієнтири, відсутність шкідливих звичок, сексуальна сумісність, батьківські настанови, матеріальне становище. Визначено пріоритетність впливу цих чинників на вибір шлюбного партнера молодими людьми. За допомогою практичного інструментарію, а саме авторської анкети, виокремлено риси образу ідеального шлюбного партнера у баченні юнаків та дівчат із урахуванням вимог суспільства та гендерного аспекту. Також у дослідженні визначено негативні риси, які є небажаними для сприймання у потенційних шлюбних партнерах для юнаків та дівчат. Такими чинниками постали надмірна агресивність, егоїзм, байдужість, гордіня, лінощі та ревності. Проаналізовано погляди юнацтва щодо розлучення як феномена подружнього життя. Більшість опитаних продемонстрували толерантне ставлення до розлучення. Окреслено перспективи подальших досліджень у річці кореляції чинників вибору подружнього партнера та показників успішності шлюбу.

Ключові слова: шлюб, юнацький вік, шлюбний партнер, ідеал, шлюбно-родинні настанови, чинники вибору подружнього партнера.

Актуальність дослідження обраної теми зумовлена поширенням несприятливих тенденцій розвитку інституту сім'ї в сучасному українському суспільстві, зокрема зростанням деструктивних і кризових подружніх взаємин, збільшенням кількості розлучень і поширенням самотності. Одним із чинників цих проблем часто постає неправильний вибір шлюбного партнера. Юнацький віковий період, під час якого зазвичай активізується формування шлюбно-родинних цінностей, супроводжується категоричністю та нестійкістю суджень, сприйманням соціальних і гендерних стереотипів щодо питань успішного шлюбу та якостей, якими має володіти потенційний подружній партнер.

Вивчення вікової та гендерної специфіки проблеми формування шлюбно-родинних настанов сучасного юнацтва є важливим у прикладному аспекті для оптимізації цих настанов, оскільки нерідко вибір шлюбного партнера зумовлюється декількома чинниками, найпоширенішими з яких є зовнішність, духовна близькість, схожість інтересів та інші особистісні риси характеру. Позичування цих чинників представниками юнацького віку має гендерні відмінності, що і стало предметом нашого аналізу.

Вивчення наукових джерел засвідчило наявність численної кількості спроб пояснення чинників і механізмів вибору особистістю шлюбного партнера. Так, З. Фройд [1] описав складний неусвідомлений процес, що впливає на цей вибір, Б. Мурштейн [1] створив ціннісно-рольову теорію, де зауважив, що на вибір партнера впливає рівність обміну, тобто узгоджується кількість плюсів і мінусів партнера. А. Керкгоф і К. Девіс [1] характеризують теорію «фільтрів», де розкривають зміст кількох стадій у процесі вибору шлюбного партнера. Вітчизняні психологи Р. Хавула [7], В. Тюріна [6], В. Радчук [3], Г. Семеніхіна [4] та А. Крайлюк [2] досліджували проблемні питання, пов'язані з чинниками та механізмами вибору шлюбного партнера, типологією співвідношень батьківських настанов та особливостей вибору шлюбного партнера у жінок і чоловіків, соціально-психологічними чинниками вибору шлюбного партнера та вступу молоді у подружнє життя.

Відповідно, проблема вибору шлюбного партнера не раз поставала у фокусі розгляду різних науковців. Залежно від змісту психологічної теорії змінювалось тлумачення чинників, які впливають на вибір шлюбного партнера. Зокрема, З. Фройд пропонував розглядати це питання в межах психоаналізу, з акцентом на тезі, що образ ідеального партнера закладається ще в дитинстві внаслідок переживання дитиною сексуального потягу до одного із батьків протилежної статі. Пізніше, вже у дорослому віці, проявляється ідентифікація шлюбного партнера з батьками [1, с. 700].

Теорія «доповнювальних потреб» Р. Уінча ґрунтується на тому, що у виборі шлюбного партнера кожен індивід шукає того, від кого може очікувати максимум задоволення своїх потреб. Закохані мусять мати схожі соціальні риси і взаємодоповнювати один одного [1, с. 701].

Теорія обміну Дж. Хоманса розглядає взаємодію людей на стадіях залицяння та шлюбного життя як обмін вигодами. Відповідно до теорії обміну поведінка людини в цей момент зумовлена тим, чи винагороджувалися її вчинки в минулому та як саме [9, с. 89].

Прихильники моделі фільтрів А. Кац та Р. Хіл стверджували, що партнери мусять мати однакову «соціальну цінність» (раса, віросповідання, соціальний клас, рівень освіченості, вік, тощо) [1, с. 701]. Згідно з теорією Б. Мурштейна, шлюбний вибір включає в себе 3 фільтри: стимул – привабливість партнера, цінність – схожість поглядів і роль – відповідність рольової поведінки обранця своїм очікуванням [1, с. 701].

Також цю проблему досліджував Д. Адамс, який вивчав міцні студентські пари протягом шести місяців та дійшов висновку, що первинний потяг заснований на виразних зовнішніх особливостях, таких як фізична привабливість, товариськість, врівноваженість і спільні інтереси. Відносини зміцнюються завдяки реакціям оточуючих, отриманню статусу пари, почуттю затишки і спокою в присутності один одного [1, с. 701].

Вітчизняний психолог А. Крайлюк розглядала типологію співвідношення батьківських настанов та особливостей вибору шлюбного партнера. У своїй роботі вона представила емпіричні дані цих особливостей у чоловіків і жінок. Вченій вдалося виділити гендерні типи співвідношення настанов батьків і вибору шлюбного партнера. У жінок виокремлено загалом шість типів:

- перший тип (здоровий, гармонійний), котрому властивий досвід здорових відносин у батьківській родині, які жінка прагне відтворити у власному шлюбі;
- другий тип (директивність–поступливість), ці жінки зростали у конфліктних сім'ях, де нормальним було вираження агресії і жінка займає директивну позицію, а чоловік приймаючу;
- третій тип (контролюючий), представниці цього типу виховувалися в контролюючому сімейному середовищі, де були правила та взаємоконтроль;
- четвертий тип (дистантний), батьківська родина характеризується конфліктом, нормальним є відкритий прояв агресії та самостійність партнерів;
- п'ятий тип (холодний досягальницький), жінка виховувалася в родині, де була орієнтація на досягнення, не було організації, планів та обов'язків;
- шостий тип (ворожий, дистантний, контролюючий), за якого ставлення обох батьків характеризувалось ворожістю й підозрілістю щодо жінки.

У чоловіків А. Крайлюк виокремила п'ять типів співвідношення батьківських настанов та особливостей вибору шлюбного партнера. Перший тип (директивний) – характеризується тим, що чоловік зростав у контролюючій родині, де були ригідні сімейні правила. Другий тип, позначений як здоровий і гармонійний, характеризується тим, що чоловік виховувався в згуртованому сімейному кліматі. Третій тип з підґрунтям автономії-директивності виявляється у досвіді виховання чоловіка в сім'ї, де були відсутні орієнтації на інтелектуально-культурне життя, на активний відпочинок. Четвертий тип, за назвою покинуто-альтруїстичний, має такі ознаки: у батьківській родині були важливими морально-етичні аспекти, проте не було організованості і контролю. П'ятий тип – соціального схвалення – характеризується міцністю стосунків і задоволеністю шлюбним партнером [2]. Таким чином, А. Крайлюк наголошує на тому, що основним чинником вибору шлюбного партнера є відтворення батьківських стосунків у взаєминах з власним шлюбним партнером.

Дослідниці В. Тюріна вивчала студентські пари, наголошуючи на тому, що у цьому віці чинники вибору шлюбного партнера поділяються на об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні чинники відображають елементи життєвого середовища. До таких чинників учена відносить вплив суспільної думки, сприятливі можливості для вибору шлюбного партнера, приклад друзів, бажання батьків не пропустити вигідну кандидатуру для шлюбу дитини, бажання батьків позбавити сина (доньку) можливості вести розгульний спосіб життя, стан матеріального благополуччя. Суб'єктивні чинники базуються на індивідуально-психологічних особливостях молодого людини і включають: вік, темперамент і характер, мотивацію, рівень освіченості, шлюбно-сімейні домагання, соціальну зрілість [6]. Тож це дає нам розуміння того, що вибір шлюбного партнера і загальна готовність юнаків до шлюбу залежить від багатьох чинників і є складним психологічним утворенням.

Українська вчена В. Радчук наголошує на тому, що батьківське імаго, яке інтеріоризувалося у формі комплексів, здійснює суттєвий вплив на «несвідомий» вибір шлюбного партнера та майбутні стосунки [3, с. 232].

Р. Хавула, досліджуючи тему вибору шлюбного партнера, запевняє, що цей процес пов'язаний із загальними тенденціями життєвого вибору особистості, зокрема, наскільки зрілою та самоактуалізованою є особистість, щоб свідомо та відповідально вибрати

шлюбного партнера і з яких параметрів виходити. Проведене опитування визначає, що для хлопців важливими є такі критерії вибору дружини, як доброта, зовнішня привабливість, розум, культура та скромність. Для дівчат критерії вибору шлюбного партнера дещо інші: особистісні якості, освіта, характер професійної діяльності юнака [7].

Як зазначає вітчизняна дослідниця О. Столярчук, у виборі шлюбного партнера люди відштовхуються від певних критеріїв. Різні вчені виділяють неоднакові критерії, але фактично всі автори одностайно називають певний їх набір:

- взаємне кохання (прихильність),
- емоційна стійкість,
- лагідний характер,
- особистісна зрілість,
- надійність.

Мають місце гендерні відмінності у шлюбних очікуваннях. Чоловіки більше стурбовані такими рисами, які прямо або побічно свідчать про репродуктивні можливості жінок, як молодість, приваблива зовнішність. Жінки ж більше зацікавлені в матеріальних можливостях чоловіка, його здатності мати сім'ю і виховувати дітей [5, с. 48].

Попри значну кількість наукових публікацій, проблема детермінації вибору юнацтвом шлюбного партнера не втрачає актуальності внаслідок динамічних змін суспільно-го світогляду.

Метою статті є виклад і аналіз результатів дослідження настанов юнацтва щодо критеріїв і чинників вибору шлюбного партнера.

Емпірична частина нашого дослідження базувалась на застосуванні методу анкетування, під час опрацювання результатів якого було враховано гендерну специфіку відповідей досліджуваних. Засобом дослідження постала розроблена авторська анкета «Чинники вибору шлюбного партнера у юнацькому віці», яка містила одинадцять різнопланових запитань: відкриті запитання з розгорнутою відповіддю, напіввідкриті запитання з можливою вибору однієї чи кількох відповідей та запитання, де потрібно було висловити власне ставлення до поставленої проблеми. У процесі дослідження були опитані 43 юнаки та 47 дівчат віком від 18 до 20 років.

У процесі інтерпретації результатів удалося створити узагальнений портрет ідеальної дружини, тобто потенційно важливі риси, на які спираються опитані представники юнацького віку під час вибору майбутнього шлюбного партнера. У річищі гендерної специфіки виявлено, що юнаки та дівчата мали незначні розбіжності у поглядах. На підставі узагальнення результатів анкетування було виокремлено рейтинг найважливіших рис чоловіка очима опитаних дівчат, серед яких перше місце посіла доброта, друге – чесність, третє – вірність, четверте – почуття гумору, на останньому – емоційна та поведінкова адекватність. Також дівчата більше акцентували увагу на такій рисі, як турботливість, а хлопцям була важлива щирість їхньої обраниці. Важливими рисами, які фігурували у відповідях респондентів обох статей, є розум, рішучість, врівноваженість і сексуальність.

Щоб отримати більш повне уявлення про шлюбні очікування молодих людей, було поставлено завдання виявлення негативних рис, які опитувані не готові прийняти та терпіти у потенційних подружніх партнерах. Універсальний перелік таких рис склали: надмірна агресивність, егоїзм, байдужість як до свого шлюбного партнера, так і до світу загалом, гординя та жадібність. Жіноча частина вибірки не готова терпіти лінощі як стійку рису свого шлюбного партнера, а чоловіча – надмірні ревності.

Також респондентами було описано деталі образу ідеального шлюбного партнера. Для опитаних дівчат він має бути статним, романтичним, не обмежувати свободу дружини та розуміти її, вміти досягати свого (особливо у кар'єрі), справді кохати, мати стабільний

заробіток, підтримувати, створювати почуття захищеності та затишок. В уявленні опитаних хлопців ідеальна дівчина – це багатогранна особистість із ширною посмішкою, яка може підтримувати його ідеї, з хорошою фігурою, розумна та відповідальна. Зафіксовано, що вимоги щодо краси та зовнішності шлюбного партнера фігурують лише у 3 анкетах опитаних юнаків. Водночас 49% молодих людей, які взяли участь у анкетуванні, визнають зовнішність потенційного подружнього партнера важливою, а 51% опитаних не надають їй особливого значення у шлюбному виборі.

Для уточнення питання впливу батьків на шлюбні настанови юнацтва було сформульовано кілька пунктів анкети. Зокрема, на питання анкети: чи хотіли б молоді люди перейняти досвід своїх батьків у стосунках із подружнім партнером, 29% виявили небажання це робити, 14% відповіли ствердно, а 58% готові це зробити частково. Під час аналізу відповідей на питання: чи впливають настанови ваших батьків на вибір потенційного партнера, було з'ясовано, що лише 9% опитаних підтверджують цей вплив, а варіанти «ні» та «частково» обрали 46% респондентів. Такий розподіл відповідей свідчить про критичне сприймання опитаними досвіду шлюбних взаємин власних батьків та їхніх порад.

П'яте питання анкети було спрямоване на з'ясування поглядів юнацтва щодо оптимальної різниці у віці із партнером. Найбільш поширеним (для 40% респондентів) виявився віковий діапазон у 1–3 роки. При цьому мало опитуваних (9%) обирали варіант відповіді «однолітки».

Присутність меркантильності опитаних у виборі ними шлюбного партнера з'ясувало восьме питання анкети. Про важливість матеріального становища потенційного партнера відверто заявили 14% опитуваних, заперечили вагомість статку нареченого 30% респондентів, а 55,7% обережно відзначили часткову важливість цього критерію.

На тлі поширеності серед сучасної молоді «випробувального» шлюбного життя у так званому громадянському шлюбі постає питання актуальності сексуальної сумісності. Цей чинник вважають запорукою успішного шлюбу 37% опитуваних, байдужість до нього засвідчили 11% респондентів. Помірковано висловилась більшість вибірки (51%), вказавши, що подружня сексуальна сумісність важлива, але не має особливого значення.

Виразником таких типових психологічних ознак юнацького віку, як максималізм і безтурботність, виявилися відповіді респондентів на питання сприймання шкідливих звичок, зокрема куріння чи надмірного вживання алкоголю потенційним подружнім партнером. Для 37% опитаних ці звички не стануть перешкодою, 51% вибірки візьмуть їх до уваги, але спробують виправити, і лише 25% молодих людей змінять на цій підставі вектор свого шлюбного вибору.

Останнє питання анкети порушувало таку проблему, як розлучення як розірвання шлюбних взаємин. З'ясувалось ставлення юнаків до цього процесу як чинника міцності їхніх шлюбних зобов'язань. Відповіді більшості респондентів виразно свідчили про їх толерантне ставлення до розлучення. Так, 67% опитаних вважають це явище нормальним, звичним процесом, байдуже ставляться до нього 7% вибірки, а негативно сприймають 13% респондентів.

Висновки. Аналізуючи викладений матеріал та враховуючи результати практичної частини дослідження, ми можемо зробити висновок, що вибір шлюбного партнера є полімотивованим процесом, зумовленим такими типовими чинниками, як зовнішність, вік, думка батьків, статус та соціальні ролі потенційного партнера, рівень його особистісного розвитку та бажані риси характеру. Для багатьох опитуваних дівчат і хлопців ключовими чинниками виявились особистісні характеристики, такі як доброта, чесність, вірність, почуття гумору, турботливість та щирість. Також важливим показником для чоловічої частини опитуваних виявились риси зовнішності. До типових небажаних рис потенційно-

го шлюбного партнера можна віднести агресивність, егоїзм, байдужість, гординю та жадібність. Таким чином, простежено кореляцію чинників вибору опитаними подружнього партнера з поширеними соціально значущими настановами.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у виявленні причинно-наслідкових зв'язків між чинниками, які впливають на вибір подружнього партнера, та показниками успішності майбутнього шлюбного життя.

Список використаної літератури

1. Крайг Г. Психология развития. Санкт-Петербург : Питер, 2000. С. 700г701.
2. Крайлюк А.І. Типологія співвідношення батьківських настанов та особливостей вибору шлюбного партнера в жінок і чоловіків. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки.* 2016. Вип. 1(1). С. 140–145.
3. Радчук В.М. Механізми вибору шлюбного партнера. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки.* 2014. Вип. 2. С. 232–239.
4. Семеніхіна Г. В. Соціально-психологічні чинники вибору шлюбного партнера і вступу молоді у подружнє життя. *Наукові студії із соціальної та політичної психології.* 2011. Вип. 27. С. 88–97.
5. Столярчук О.А. Психологія сучасної сім'ї : навчальний посібник. Кременчук : ПП Щербатих О.П. 2015. 136 с.
6. Тюріна В.В. Чинники, що впливають на психологічну готовність студентської молоді до створення сім'ї. *Проблеми екстремальної та кризової психології.* 2014. Вип. 15. С. 258–265.
7. Хавула Р.М. Психологічні чинники вибору шлюбного партнера в юнацькому віці. *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Психологія».* 2012. Вип. 29. С. 189–201.
8. Хоманс Дж. Социальное поведение как обмен. Современная зарубежная социальная психология. Москва : Издательство Московского университета, 1984. С. 82–91.

FACTORS OF THE CHOICE OF THE MARRIED PARTNER AT YOUNG AGE

Olesia Stoliarchuk

*Borys Grinchenko University of Kyiv,
Boulevard I. Chamo, 18/2, Kyiv, Ukraine, 02154,
e-mail: o.stoliarchuk@kubg.edu.ua*

Anna Vozhdai

*Borys Grinchenko University of Kyiv,
Boulevard I. Chamo, 18/2, Kyiv, Ukraine, 02154,
e-mail: aivozh dai.il16@kubg.edu.ua*

Alona Druzhynina

*Borys Grinchenko University of Kyiv,
Boulevard I. Chamo, 18/2, Kyiv, Ukraine, 02154,
e-mail: aydruzhynina.il16@kubg.edu.ua*

Society in our time is undergoing an era of transformation, changing values, criteria for choosing a marriage partner and their priority. Among these influences are also representatives of adolescence, so relevant in the presented work is the study of the priority factors that are important in the choice of potential marriage partner and their differences in gender.

The article deals with the peculiarities of choosing potential marriage partners by the adolescents, which is sensitive to the formation of marriage-family attitudes and the first serious attempts to build harmonious inter-sex relations. The key content of a number of domestic and foreign theories of the choice of the marriage partner is expounded. In addition, the latest publications on a given topic were analyzed in the theoretical part of the study. The author's research of the factors influencing the formation of the choice of a potential marriage partner is analyzed some factors such as appearance, age, character traits, compatible life orientations, bad habits, sexual compatibility, parenting preferences, financial status, and the priority of the influence of these factors on the representatives of adolescence is determined. Interviewed youth are critical of their parents' marital experiences and their counseling. One third of respondents consider sexual compatibility as the key to a successful married life. The features of the image of the ideal marriage partner in the vision of young men and women are selected, taking into account the requirements of society and the gender aspect. The study also noted negative traits that are not desirable for potential marriage partners for young men and women, such as: excessive aggressiveness, selfishness, indifference, pride, laziness and jealousy. The views of the youth on divorce as a phenomenon of marriage life are analyzed. It was found that the majority of those polled were showed a tolerant attitude towards divorce.

Prospects for further research in the context of the correlation of the choice factors of the spouse and indicators of the success of marriage have been determined.

Key words: marriage, adolescence, marriage partner, ideal marriage-family installations, factors for choosing a marriage partner.